

Мухіна Л.М.<https://orcid.org/0000-0002-6108-1276>

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ БУДОВИ КОНФЛІКТОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Наукова стаття присвячена теоретико-методологічному огляду наукової літератури та практичної роботи з теми конфліктологічних навичок вчителя. Підтверджено зв'язок навчання з проблемою конфліктологічних навичок. Визначено, що формування конфліктологічних навичок є одним з найважливіших видів діяльності з точки зору професійної підготовки майбутніх учителів у процесі навчання у вищому навчальному закладі. Конфліктологічна підготовка вважається складним та багатограним явищем. Відомо, що способи визначення структурних компонентів конфліктологічних навичок майбутнього вчителя залежать від теоретичних умов та методу їх дослідження. На основі аналізу визначено структурні блоки конфліктологічних навичок майбутнього вчителя. Представлено авторську структурно-функціональну модель конфліктологічних навичок майбутнього вчителя. Проведено теоретико-методологічний аналіз проблем навчання рівнів формування конфліктологічних навичок майбутнього вчителя. Підтверджено зв'язок навчання з етапами формування конфліктологічних навичок. Встановлено, що спеціалісти з високим рівнем конфліктологічних навичок та конфліктологічної витривалості краще справляються з конфліктогенними ситуаціями. Визначено основні етапи формування конфліктологічних навичок майбутнього вчителя. Дослідження підтвердили зв'язок між проблемою формування навичок боротьби з конфліктами. Встановлено, що конфліктологічні здібності людини є ключем до конфліктологічної витривалості людини. Визначено загальні структурні елементи конфліктологічних навичок майбутнього вчителя. Встановлено, що найефективнішим способом формування конфліктологічних навичок людини є використання новітніх методів, методів та прийомів у навчальному процесі. Встановлено, що мотивація є одним зі складових конфліктологічних навичок майбутнього вчителя. Однією з цілей розвитку конфліктологічних навичок вчителя є формування в ньому здорового способу життя та мотивації.

Ключові слова: конфліктологічна компетентність, асертивність, емоційний інтелект, конфлікт, учитель, освітнє середовище, емоційне напруження, медіатор, комунікація.

Постановка проблеми. Сучасне бізнес-середовище характеризується високим рівнем конфліктності. Конфліктогени відіграють важливу роль у навчальному середовищі. Проблема теоретичного, методичного, організаційного та практичного забезпечення конфліктології не залишає провідних позицій у підготовці майбутніх вчителів. У деяких вищих навчальних закладах студенти вивчають спеціальні курси, такі як: «Основи конфліктології», «Психологія комунікації», «Нейролінгвістичне програмування», які допомагають сформувати навички поведінки в конфліктних ситуаціях. Однак низький рівень ефективного використання наявних теоретичних знань з конфліктології зумовлює недостатній рівень конфліктних навичок

майбутніх вчителів. Саме тому існує важливий зв'язок між навчанням та педагогічними методиками, який інтенсивно досліджується сучасними вченими.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі конфліктологічної компетентності присвячено дослідження вітчизняних дослідників (І. В. Козич, А.О. Лукашенко, С. С. Філь та ін.) [5; 7; 9]. Сутність конфліктологічної компетентності розглядається як багатограний феномен: як структурний компонент комунікативної компетентності, як сукупність якостей особистості, що забезпечують успішне виконання професійних функцій, як складова професійної компетентності, як умова успішної адаптації на майбутньому робочому місці [1; 2; 10; 11].

Постановка завдання полягає у вивченні та конкретизації поняття, структурних компонентів та рівнів сформованості конфліктологічної компетентності майбутніх вчителів.

Виклад основного матеріалу. Згідно з поясненням української дослідниці Л.О. Котлової, кожна людина має певні конфліктологічні навички. Це проявляється через методи та способи, якими кожен з нас вирішує конфлікти у повсякденному житті, не спираючись на наукові методи, і саме конфліктологічна майстерність пов'язана зі зверненням до наукового принципу. Ця подія показує рівень розвитку знань про потенційні стратегії конфліктуючих сторін та здатність здійснювати конструктивну співпрацю в конкретних конфліктних ситуаціях [6].

Розглядаючи праці Л.О. Ярослав, ми дійшли висновку, що в його дослідженнях вчений дійшов висновку, що конфліктологічна майстерність є своєрідною когнітивно-регуляторною регуляцією людської діяльності та її діяльності. Описана думка є сильним організаційним рівнем формування, що проявляється наявністю знань про конфлікт, доступністю різних стратегій у конфлікті, емоційною саморегуляцією та багатьма особистісними цінностями, такими як: емпатія, рефлексивність, асертивність тощо [11].

Конфліктологічну компетентність як систему наукових знань про конфлікт та навички їх управління, що розвивається саме в процесі спеціальної освіти, виходячи з конкретних умов взаємодії освіти та бізнесу, суб'єктів комунікації, розглядала О.С. Дзяна. На думку дослідниці, говорячи про конфліктологічні навички, ми маємо на увазі рівень знань та поведінки людини в аналізі, управлінні та самокеруванні конфліктами що високо розвивається в процесі управління концепцією та реальністю конфлікту [3].

У роботах С.С. Філь існує ідея про те, що конфліктологічні навички вимагають від фахівця здатності розуміти та аналізувати, а також прогнозувати потенційні конфліктні ситуації, спираючись на систему пов'язаної інформації [9].

Розглядаючи праці І.В. Козич з вивчення конфліктологічних навичок, доходимо висновку, що авторка вважає їх однією з необхідних складових професійної майстерності, яка досягається завдяки навичці особистої роботи з людьми, набуття різних комунікативних навичок, специфічних методів організації власної психіки та методів зниження рівня емоційних порушень та тривожності [5].

Підсумовуючи вищесказане, можна зробити висновок, що в психологічній науці немає єдиної думки щодо сутності конфліктологічних навичок. Представлені розробки мають спільні риси та відмінності. Однак, усі вищезазначені ідеї свідчать про одну важливу ідею, яку ми можемо побачити в тому, що конфліктологічна майстерність – це здатність не лише перебувати в «епіцентрі» конфлікту, але й навичка та вміння керувати ним, а також вживати превентивних заходів, пов'язаних з його виникненням. У цьому процесі важливо визначити власні думки, цінності, мотиви, цілі та можливості. З точки зору професійної практики, конфліктологічну майстерність майбутнього вчителя можна визначити як здатність використовувати спеціальні розумові знання, навички та поведінку в конфліктних ситуаціях та здатність уникати цих ситуацій. Розглядаючи роботи дослідників з теми навчання мистецтву конфлікту, ми бачимо, що воно є частиною соціального мистецтва, що базується на соціальному, особистісному та особистісному рівнях професійної діяльності. Отже, конфліктологічну майстерність можна показати як важливий аспект характеру, цінності якого пов'язані з: психічною системою (система конфліктологічних знань, гнучкість розуму, швидкість мислення), емоційною системою (рівень самооцінки, рівень впевненості в собі, рівень тривожності, рівень особистісних вимог), мотиваційною системою (поведінка в конфлікті, рівень мотивації конфлікту, особистісні потреби в конфлікті), системою саморегуляції (рівень особистісного самоконтролю, навички саморегуляції), суб'єктно-дійовою системою (система навичок вирішення пов'язаних з цим проблем управління конфліктами, плани дій у конфлікті).

За словами Л. О. Ярослав, у конфліктологічній майстерності вчителя є такі взаємопов'язані частини:

1) психологічна частина – ця частина представлена системою наукових знань та теорії про різні аспекти конфлікту;

2) емоційна частина – ця частина характеризується здатністю людини правильно керувати своїм емоційно-емоційним станом у конфліктних та передконфліктних ситуаціях;

3) мотиваційна частина – визначена частина показує, як людина спрямовує екологічне вирішення конфліктної ситуації та уникає конфліктофобії;

4) психологічна частина – характер спрямованої частини проявляється здатністю людини знаходити власний потенціал та здатністю

відтворювати частини психологічної картини своїх товаришів та конфліктних ситуацій;

5) поведінкова частина – ця частина може показати рівень знання людиною стратегій конфліктної поведінки та їх ефективного використання [11].

Описуючи кроки для формування конфліктологічної компетентності вчителя, ми взяли за основу кроки, представлені К.І. Зайцева та пов'язані з нею принципи формування конфліктологічної компетентності майбутніх учителів через акмеологічну підготовку. [4].

Одним із критеріїв формування конфліктологічної компетентності є комунікація та координація. Показники сформованості цього критерію проявляються через: рівень сформованості мовних та слухацьких навичок, що спрямовані на зменшення конфліктності; здатність встановлювати стосунки з людьми та ефективно працювати з ними; прагнення до продуктивного та неконфліктного спілкування; рівень саморегуляції та контролю емоцій.

Не менш важливим є рівень успішності. Ознаки сформованості цього критерію: рівень розвитку ментального захисту своєї особистої правди; рівень управління конфліктами; характер конфлікту.

Показники сформованості особистісно-особистісного рівня: рівень розвитку навичок та вмінь ведення переговорів; рівень розвитку емоційних та соціальних навичок; рівень людської боротьби.

Сформованість рівня Я-концепції визначається такими показниками, як: спосіб та час опрацювання ділової діяльності, пов'язаної із запобіганням та вирішенням конфліктів, самосвідомість як носія ділових методів, рівень впровадження ділових знань, навичок та вмінь.

Окрім показників формування конфліктологічної компетентності, слід враховувати діяльність цього заходу.

Медіація стосується здатності особи виконувати завдання медіатора або посередника, тобто з'ясувати ситуації, інтереси та цілі учасників конфлікту, вирішувати конфлікт збалансованим чином.

Когнітивна функція стосується здатності особи чітко визначати взаємодію конфлікту та визначати перспективи його вирішення.

Когнітивна функція показує здатність особи реконструювати проблеми, що виникають, та визначати їх причини.

Знання прогностичної функції визначається здатністю особи застосовувати різні методи для

зменшення деструктивних моделей конфлікту та їх перетворення в позитивний бік..

Мобілізація характеризується здатністю людини розглядати конфлікт як важливу частину нашого життя та не уникати взаємодії з конфліктом.

Економічна активність визначається як здатність людини змінювати поведінку, пов'язану з конфліктом, у формі посилення взаємозв'язків та діяльності.

Не менш важливим є процес інтеграції, який призводить до розвитку конфліктологічної компетентності та полягає у визначенні методу бойових навичок.

Узагальнивши результати теоретичного аналізу структурних компонентів конфліктологічної компетентності, критеріїв її формування та її функцій, ми розробили структурну модель конфліктологічної компетентності майбутнього вчителя (див. рис. 1).

Знаннева частина конфліктологічної компетентності вчителя – це сукупність психолого-педагогічної та конфліктологічної інформації, що забезпечує теоретичні навички вчителя для антиконфліктної діяльності.

Особистісна складова конфліктологічної компетентності вчителя відображає його спрямованість на реалізацію антиконфліктних заходів. Цей розділ включає: економічні показники людини, її особисті цінності та установки, світогляд, життєву ситуацію.

Адміністративна частина та характер конфліктологічної компетентності вчителя – це діяльність, яка спрямована на управління конфліктами та їх запобігання, різницю в поведінці в конфліктних ситуаціях.

Емоційно-емоційна складова конфліктологічної компетентності вчителя включає: викладання; потребу в самопізнанні та саморозвитку; особистісні характеристики; здатність розуміти власні емоційні стани та емоційні стани інших учасників взаємодії, і відповідну реакцію на них [8].

Виходячи з викладеного у статті, можна зрозуміти, що швидкість розвитку сучасного суспільства нерозривно пов'язана з конфліктами, конфліктами, непорозуміннями, які впливають на всі його частини. Ця ситуація вимагає від системи освіти внесення важливих та суттєвих змін у процес підготовки фахівців. У цьому процесі особливу увагу слід приділити підготовці експертів у системі взаємодії «людина-людина». У цій системі є багато експертів, і серед них своє місце мають «освітяни» – науковці, вчителі, лектори,

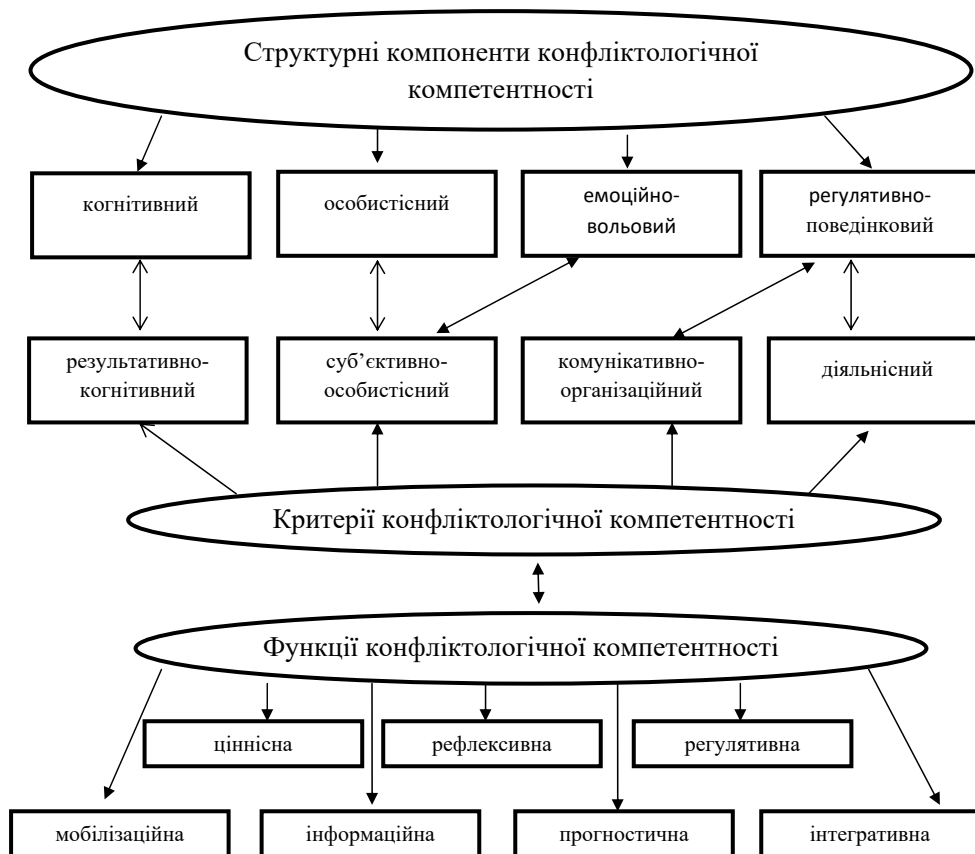

Рис. 1. Структурно-функціональна модель конфліктологічної компетентності майбутнього учителя

а також психологи та інші представники допоміжних професій.

Тому теоретико-методологічний аналіз проблеми вивчення психологічних аспектів сутності конфліктологічної компетентності дозволяє виділити три дуже важливі, на нашу думку, рівні:

1. Гностичний – володіння достатнім рівнем теоретичних знань про природу конфлікту та особливості поведінки у взаємодії з конфліктом.

2. Особистісний – ставлення людини до конфлікту та інших учасників взаємодії з конфліктом.

3. Діяльний – наявність навичок конструктивного конфлікту та його запобігання.

На основі результатів проведеного дослідження проблем теорії та сутності конфліктологічної компетентності майбутнього вчителя можна дійти таких висновків:

1. Конфліктологічна компетентність – це багатогранне явище, походження та типи структурних компонентів якого залежать від теоретичної

позиції та методу дослідників представленого явища.

2. Структурні компоненти конфліктологічної компетентності, визнані вченими, доповнюють одна одну та дозволяють повноцінно представити модель цієї компетентності.

3. Розроблено та представлено авторську структурно-функціональну модель конфліктологічної компетентності майбутнього вчителя.

На нашу думку, не всі аспекти проблеми досліджені і тому, актуальними для сучасної ситуації та потребують вирішення є такі аспекти: вивчення значення особистісних психологічних цінностей, особистісних характеристик у процесі формування конфліктологічної компетентності; комплексне дослідження теоретичних та практичних аспектів розвитку конфліктологічної компетентності майбутніх учителів; перевірка процесу розвитку конфліктологічної компетентності з точки зору психології часу.

Список літератури:

1. Бреус Ю. В. Емоційний інтелект як чинник професійного становлення майбутніх фахівців соціономічних професій у вищих навчальних закладах: автореф. дисертації ... канд. психол. наук: 19.00.07. Київ, 2015. 20 с.
2. Ващенко І. В. Конфліктологія та теорія переговорів: навч. посіб. К. : Знання, 2013. 407 с.

3. Дзяна О. С. Роль конфліктологічної компетентності у структурі конфліктологічної культури. *Забезпечення наступності змісту в системі ступеневої вищої та післядипломної освіти: українські традиції та європейська практика: збірник наукових праць I Всеукраїнського науково-методичного семінару*. Хмельницький: Поліграфіст-2, 2011. 234 с.
4. Зайцева К. І. Рівні сформованості конфліктологічної компетенції майбутніх учителів у розв'язанні конфліктів засобами акмеологічного тренінгу і методика їх діагностики. *Вісник: Наука і практика*. URL: конференция.com.ua/pages/view/790.
5. Козич І. В. Формування конфліктологічної компетентності соціального педагога в умовах магістратури : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05. Запоріжжя, 2008. 254 с.
6. Котлова Л. О. Формування конфліктологічної компетентності майбутніх практичних психологів / *Практична психологія освіти XXI ст.: проблеми та перспективи : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Умань, 20-21 травня 2014 р.) / МОН України, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини*. Умань : ВПЦ «Візаві», 2014. С. 180–184.
7. Лукашенко А. О. Педагогічні умови формування конфліктологічної компетентності вчителя загальноосвітнього навчального закладу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Х., 2006. 238 с.
8. Мухіна Л. М. Психологічні особливості конфліктологічної компетентності майбутніх учителів: дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2019. 259 с.
9. Філь С. С. Формування компетентності студентів університету у вирішенні конфліктів / *Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору» (Додаток 4, т. IV) К. : Ін-т вищої освіти АПН України, 2010. С. 377–384.*
10. Христюк М. В. Конфліктологічна компетентність студентів як умова їх успішної адаптації на майбутніх робочих місцях / *Ценностные ориентиры студенчества: особенности формирования в современных условиях: прогр. и материалы XVIII междунар. студен. науч. конф., 16 апр. 2011 г. / Нар. укр. акад. Харьков, 2011. С. 110–111.*
11. Ярослав Л. О. Психологічний аналіз структури конфліктологічної компетентності майбутнього вчителя / *ВІСНИК НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка*. 2010. № 1. С. 56–62.

Mukhina L.M. PSYCHOLOGICAL FEATURES OF THE STRUCTURE OF CONFLICT COMPETENCE

The scientific article is devoted to a theoretical and methodological review of scientific literature and practical efforts on the issue of teacher conflictological competence. The relevance of studying the problem of conflictological competence is substantiated. It is determined that the formation of conflictological competence is one of the priority tasks in the conditions of professional training of future teachers during their studies at a higher educational institution. It is established that conflictological competence is a complex, multifaceted phenomenon. It is found that approaches to determining the structural components of the conflictological competence of a future teacher depend on the theoretical and methodological positions of their research. Based on the analysis, the structural components of the conflictological competence of a future teacher are identified. The author's structural and functional model of the conflictological competence of a future teacher is presented. A theoretical and methodological analysis of the issues of studying the levels of formation of conflictological competence of a future teacher is carried out. The relevance of studying the levels of formation of conflictological competence is substantiated. It is established that specialists with a high level of development of conflictological competence and conflict tolerance act more effectively in conflict conditions. The main levels of formation of conflictological competence of a future teacher are determined. The relevance of research into the problem of formation of conflictological competence is substantiated. It is established that the conflictological ability of the individual is the key to conflict resistance of the individual. The general blocks of formation of conflictological competence of a future teacher are determined. It is noted that an effective means of formation of conflictological competence of the individual is the use of new forms, methods and technologies in the educational process. It is established that assertive behavior is one of the components of conflictological competence of a future teacher. One of the factors of development of conflictological competence of a teacher is formation of his active life position and initiative

Keywords: *conflictological competence, assertiveness, emotional intelligence, conflict, teacher, educational environment, emotional tension, mediator, communication.*

Дата першого надходження статті до видання: 17.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 14.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 19.05.2026